

Հովհաննեսյանի Գրադարան

ԿՈՆԽՈՉՆԻԿ

ՔԻՄԻՉԱՏՈՐ

ԽՄԲԳՐՈՒԹՅԱՄԲ

ՊՐՈՖ. Պ. ԲԱԼԱՆԹԱՐՅԱՆԻ

ԲԱՄԲԱԿԵՆՈՒ ԽՆԱՄԲԸ

Մեզ մոտ բամբակի բերքատվության բարձրացման գործում մեծ դեր է կատարում քիմիական պարարտանյութերի գործածությունը. դրա համար ել, ինչպես անցյալ տարիներում, այս տարի ևս բամբակի մեր հիմնական մասսիվները պարարտացված են: Սակայն միանշանակ սխալ է յենթադրել, թե միայն քիմիական պարարտանյութեր մտցնելով կարելի չե բամբակի բերքատվությունն ապահովել:

Հազվագյուտ չեն այն դեպքերը, յերբ արհեստական պարարտանյութերը վոչ միայն հողի բերքը չեն ավելացնում, այլ նույնիսկ պակասեցնում են: Սրա պատճառն այն է, վոր հավատացած լինելով թե բամբակը պարարտացնելով մենք արդեն իսկ ապահովում ենք նրա բարձր բերքատվությունը, այլևս քաղհանի, վորոգման և խնամքի այլ աշխատանքների վրա անհրաժեշտ ուղադրություն չենք դարձնում:

Սակայն մենք լավ գիտենք, վոր պարարտանյութերը հաջողությամբ ոգտագործում են վոչ միայն կուլտուրական բույսերը, ինչպես բամբակը, այլ նաև մոլախոտերը. վերջինները նույնիսկ ավելի մեծ հաջողությամբ են ոգտագործում պարարտանյութերի միջի սնունդը, վորովհետև նրանք տեղական կլիմայական պայմաններին ավելի լավ են հարմարված և հողի նկատմամբ ավելի քիչ պահանջկոտ են: Մինչդեռ կուլտուրական բույսերը, և հատկապես բամբակենին, համեմատաբար ավելի նուրբ են և հողի հատկությունների նկատմամբ ել ավելի պահանջկոտ:

Վորպեսզի մենք հնարավոր դարձնենք անողանջությունի՛ր բամբակենու կողմից լրիվ ոգտագործելը, անհրաժեշտ է նախ ազատել բամբակենին իր մրցակիցներից—մոլախոտերից, այսինքն՝ պայքարը մոլախոտերի դեմ ուժեղացնել, այլապես պարարտացրած դաշտերում մոլախոտերն ել ավելի ուժեղ կզարգանան և կզբղեն բամբակենին վոչ միայն անհրաժեշտ անողանջությունից, այլև ջրից ու լույսից և խողովով բամբակենուն՝ նրա աճեցողությունը կթուլացնեն և բերքը կպակասեցնեն:

11-281149

Ուրեմն պարարտացումը լրիվ ոգտագործելու և բամբակի բերքը բարձրացնելու հիմնական պայմաններից մեկն էլ մոլախոտերի դեմ ուժեղ պայքարն է:

Բացի մոլախոտերից աղատ հողից, բամբակն իր լավ զարգացման համար պահանջում է նաև ջրով և ողով հարուստ, փուխր հող, վորպեսի դրուժյունն ստեղծվում է թե նախացանքային և թե մանավանդ հողի հետցանքային մշակությամբ:

Հետցանքային մշակությունը, ինչպես նաև մոլախոտերի վոչնչացումը հանդիսանում է բամբակի բարձր բերքատվության ամենահիմնական ազդակներից մեկը: Բամբակի աճեցողությանը նպաստելու, նրա՝ թե հողի մեջ յեղած և թե պարարտացման միջոցով հողը մտցրած սննդանյութերի լրիվ ոգտագործման և բերքատվությունը բարձրացնելու նպատակով անհրաժեշտ է հողի սխտեմատիկ փխրեցումը և հատկապես այն ժամկետներին, վոր նշված են Հողօրոկումատի կողմից մշակված ազրեկանոններում:

Ինքքի բարձրացման համար պակաս նշանակություն չունի նաև ցանքերի նոսրացումը և վոռոգումը:

Ուստի բամբակի բարձր բերքատվությունն ապահովելու համար անհրաժեշտ է ամառային այս աշխատանքները կատարել ժամանակին և վորակով, առանց վորի թե պարարտացումն անողուտ կլինի և մեր մինչ այժմ կատարած աշխատանքն այն բարձր քիմիկտը չի տա, վորին ձգտում ենք մեր բոլոր ուժերով:

ՎԵԳԵՏԱՑԻՈՆ ՊԱՐԱՐՏԱՑՈՒՄ

Պարարտանյութերը ացիոնալ ոգտագործելու խնդրում մեծ նշանակություն ունի պարարտացման ժամանակը: Հանքային պարարտանյութերը հողի մեջ մտցնելու ամենալավ ժամանակը համարվում է գարնան կամ աշնան վարի և կրկնավարի ժամանակը: Բայց յեթե ինչ-ինչ պատճառների հետևանքով հողը ժամանակին չի պարարտացվել, ապա վորոշ պայմաններում կարելի է այն պարարտացնել ցանքը կատարելուց հետո, նույնիսկ բույսի բուռն աճեցողության և ծաղկման ժամանակ: Այդպիսի

ուշ պարարտացումը կոչվում է վեգետացիոն պարարտացում, կա կետերային պարարտացում, վորովհետև պարարտանյութերը հողի յերեսն են շաղ տրվում:

Հայաստանի պայմաններում այդ ուղղությամբ դեռևս վորձեր չկան, վորոնց հիման վրա ճիշտ կարողանայինք ասել այն միջոցառումների մասին, վոր պետք է կիրառել մակերեսային պարարտացման ժամանակ: Հիմնվելով ուրիշ յերկրներում կատարված փորձերի վրա՝ կարելի է ասել հետևյալը.

1. Վեգետացիոն պարարտացումն արդյունք կտա այն ժամանակ, յերը ճիշտ հաշվի յեն առնվում հողի և ջրի պայմանները, բույսի տեսակը և նրա աճեցողությունը, պարարտանյութերի տեսակը և ազրոտելսնիկական մյուս պայմանները:

2. Շատ ուշ վեգետացիոն պարարտացումն առաջին տարում արդյունք չի տալիս:

3. Վեգետացիոն պարարտացման համար ոգտագործվող պարարտանյութը հողի վարվող շերտի հետ չի խառնվում, այլ մնում է ավելի վերին շերտերում և յեթե այդ պարարտանյութը ջրի մեջ հեշտ չի լուծվում և կամ նրա սննդանյութը հեշտությամբ կլանվում է հողի կողմից, ապա այդ պարարտանյութն առաջին տարում արդյունք տալ չի կարող, քանի վոր նա չի հասնի բույսի արմատներին:

4. Վեգետացիոն պարարտացումից հետո ըստ հնարավորին պետք է պարարտանյութը խառնել հողի հետ, առանց բույսի արմատներին մնալ պատճառելու, ապա պետք է լավ ջրել հողը, վորպեսզի պարարտանյութը լուծվելով հասնի բույսի արմատներին:

5. Վեգետացիոն պարարտացման ժամանակ պետք է զգուշ լինել, վոր պարարտանյութի կտորները կամ վորչին չթափվի կուլտուրական բույսի տերևների վրա և առհասարակ կանաչ մասերի վրա. դրանից կառժեն բույսերը:

6. Մակերեսային պարարտացման համար ոգտագործել միայն աղտակաւ պարարտանյութերը, իսկ նրանցից էլ գերադասություն տալ աղտաթթվական ամոնիումին և լեյնասելիտային: Ջրով ապահովված տեղերում և թեթե հողերում կարելի է նաև գործադրել ամոնիում սուլֆատ:

Հայաստանի բամբակացան շրջաններում այս տարի կերպով
վերադառնալու չեն վեգետացիոն պարարտացում, վորը մեծ մասամբ կզու-
գադիպի բամբակի կոկոնակալման շրջանին: Այդ աշխատանք-
ներում պետք է դեկավարվել հետևյալով:

Բամբակը պարարտացնել միայն ազոտական պարարտա-
նյութերով, չգործադրել վոչ սուպերֆոսֆատ և վոչ տեղական
պարարտանյութեր (մոխիր, ավերակների հող, աղբ և այլն):

Պարարտանյութի դոզան մեկ հեկտարի համար սահմանել
հետևյալը. յեթե այդ շրջանում ազոտի նորմալ դոզան ընդուն-
ված է 90 կիլոգրամ, ապա բավական կլինի տալ 60 կիլոգրամ,
իսկ յեթե 60 կիլոգրամ է, ապա տալ 45 կիլոգրամ. զինք հողե-
րում տալ 45 կիլոգրամ ազոտի հաշվով:

Հողերը լավ պարարտացնել առաջին վեգետացիոն շրից կամ
ամենաուշը յերկրորդ շրից առաջ. յերկրորդ վեգետացիոն շրից
հետո չպարարտացնել:

Պարարտանյութը շաղ տալ ափսոսելի մեջ համաչափ:

Առվույտի դաշտերը կարելի չեն մակերեսային պարարտա-
ցում անել, դրա համար գործադրել միայն սուպերֆոսֆատ, հեկ-
տարին 75 կիլոգրամ ֆոսֆորաթթվի հաշվով: Սուպերֆոսֆատը
աղ տալ առաջին կամ յերկրորդ հնձից հետո, ապա փոցթել և
ջրել:

Քանի վոր այս աշխատանքներն առաջին անգամն են մաս-
սայական ծավալ գտնում Հայաստանում, ապա անհրաժեշտ է
յուրաքանչյուր կոլտնտեսութան մեջ կատարել մի փոքր հաշ-
առում՝ վեգետացիոն պարարտացման արդյունքների մասին
Այդ առթիվ ցուցմունքներ ստանալու համար կարելի չեն կապվել
ՄՏԿ-ների քիմիկատորների հետ կամ զիմել պարարտացման
գիտ. հետ. կայանին անհամբ կամ գրավոր՝ Ֆերեան, Արովյան
փող. № 123, պարարտացման կայան:

ՅԵ. ՄՈՎՍԻՍՅԱՆ

ՊԱՏԱՐԵՆԲ ՊԱՐԱՐՏԱՑՄԱՆ ՊԱՐՁ ՓՈՐՁԵՐ*)

ՊԱՐԱՐՏԱՑՄԱՆ ՊԱՐՁ ՓՈՐՁԵՐԻ ԽՆԱՍԲԸ

Յուրաքանչյուր փորձ, վորքան էլ այն պարզ լինի, պա-
հանջում է իմանալ վորոշ գիտելիքներ և փորձը ճիշտ կատարե-
լու համար՝ համապատասխան ձև:

Գործի հաջողութունը նախ և առաջ կախված է նրանից,
թե տվյալ փորձին մասնակցող կոլտնտեսականը վորքան պատ-
րաստ է այդ աշխատանքի համար:

Այդ աշխատանքը՝ դեկավարող կոլտնտեսական- քիմիկա-
տորը պետք է լավ իմանա փորձնական գործի հիմունքները
և հետաքրքրվի այդ գործով:

Առաջին խնդիրը, վոր փորձի դեկավարը պետք է իմանա
այդ փորձի նպատակն է, այսինքն՝ ինչ հարց է նախատեսված
պարզել տվյալ փորձով:

Յերկրորդ՝ վորքան հնարավոր է, հարցը դնել պարզ, հաս-
կանալի և մեկ փորձով ուսումնասիրել մեկ խնդիր և վոչ թե մի
քանի խնդիր:

Յերրորդ՝ խիստ հետևել, վոր փորձադաշտի առանձին հողա-
կտորների վրա բոլոր աշխատանքները կատարվեն միաժամանակ
և միատեսակ, բացի ուսումնասիրվող հարցից:

Չորրորդ՝ բացի այն հարցից, վորն ուսումնասիրվում է,
ֆացած բոլոր տեսակի պայմաններն ու աշխատանքներն ամբողջ
փորձահողամասում պետք է կատարվեն միաժամանակ և միա-
տեսակ:

Խոսենք որինակով. «Կոլտոզնիկ քիմիկատոր»-ի 2-րդ հա-
մարում ասված է այն մասին, թե ինչպես պետք է կազմակեր-
պել փորձահողամասը: Այնտեղ ասված է, վոր հողամասը պետք
է բաղկացած լինի յերկու մասից. 1-ին մասը պարարտացրած և
2-րդ մասը՝ չպարարտացրած կամ ստուգելի: Այդ յերկու հողա-
մասի մակերեսները միմյանց հավասար են լինելու:

Հիշյալ յերկու հողամասերն իրարից տարբերվում են միայն
նրանով, վոր պարարտացրած մասում շաղ է տրված պարարտա-

*) Սկիզբը տես «Կոլտոզնիկ քիմիկատոր» № 2:

նյութի վերոջ քանակ, վորի աղեցեցությունը մենք կամենում ենք պարզել: Այսպիսով, բոլոր մնացած պայմանները, այն է՝ հողի տեսակը, մոլախոտերով վարակված լինելը, դաշտի դիրքը, ջրի պայմանները, դաշտի պատմությունը վերջին հինգ տարում, վարը, կրկնավարը, փոցխելը, մարգոցելը, սերմի վորակը և տեսակը, ցանքը, ջրելը և այլն յերկու հողամասում ել պետք է լինի կատարված միաժամանակ և միատեսակ:

Հետագայում դաշտում կատարվելիք բոլոր տեսակի աշխատանքները—նոսրացումը, ջուրը, կուլտիվացիան՝ միաստուններին դեմ պայքարը նույնպես կատարվում են միաժամանակ և միատեսակ:

Յեթե հետագայում այդ յերկու հողամասերի միջև կնկատվեն վերոջ տարբերություններ (որինակ՝ պարարտացրած մասում ավելի շատ կամ պակաս լինեն մոլախոտեր), փորձի ղեկավարն այս բանը պետք է նշանակի դաշտային որագրում:

Հիշյալ փորձահողամասում կատարվելիք աշխատանքներից նոսրացումը մեծ նշանակություն ունի փորձի վորակի խնդրում: Այդ պատճառով փորձի ղեկավարը նոսրացման աշխատանքներն այնպես պետք է կազմակերպի, վոր վերջում բույսերի քանակը պարարտացրած մասում հավասար լինի չպարարտացրած մասում: Այն, վոր մեծ թվով բույսերից կստացվի շատ բերք, վորի պատճառով հետագայում պարարտանյութի ազդեցությունն անհնար կլինի պարզել: Դրա համար ել նոսրացման ժամանակ, նոսրացման աշխատանք կատարող կոլտնտեսականները պետք է ունենան փայտից պատրաստված համապատասխան չափ, վորի ոգնությունը չափվելու յն բույսերի (բների) միջաբանությունը: Այսպիսով հնարավոր կլինի այս տարածությունները վրա ունենալ հավասար քանակով բույսեր:

Ամբողջ վեգետացիայի ընթացքում փորձի ղեկավարը պետք է որագրում նշի հետևյալ դիտողությունները և հարցերը.

1. Պետք է նշել, թե այդ հողամասը 1930—34 թվերին մեկ կողմից է ոգտագործվել, այդ նույն թվերին ինչ կուլտուրաներ են ցանվել, վոր տարիներին պարարտացվել և այլն:

2. Նշել այս տարի այդ հողամասի վրա կատարվող աշխատանքների տեսակը և ժամկետները:

3. Նշանակել ծաղկակալման ժամանակը հետևյալ ձևով.

Դաշտի պարարտացված և չպարարտացված հողամասերում առանձնացված է 100-ական բույս, դրա համար պետք է 100 բույս համբել և նրանց շրջապատում փորքիկ փոսեր բաց անել, կամ ծայրի բույսերի վրա կապել դռնավոր շորի կտորներ, վորպեսզի հետագայում, յերբ պետք լինի, այդ բույսերը հեշտությամբ գտնվեն: Նշանակված 100 բույսի նկատմամբ կատարվում են ծաղկման վերաբերյալ դիտողություններ: Դիտողությունը պետք է սկսել առաջին ծաղիկը յերևալու սկզբից և վերջացնել, յերբ 100 բույսից 50-ը ծաղկել են:

4. Նշանակել միաստունների և հիվանդությունների տարածվելը և տարածման չափը (թույլ, միջակ, ուժեղ):

5. Նշանակել հասունացումը (կնդուհների բացվելը), վորը կատարվում է նույն 100-ական բույսերի վրա և նույն ձևով, ինչ վոր ծաղկակալման ժամանակ (3-րդ կետ):

6. Բացի վերոհիշյալներից, որագրում պետք է նշել դիտողությունների ժամանակ նկատված այս կամ այն հետաքրքիր խնդիրները, վորոնք կապ ունեն փորձի հետ:

Բերքահավաքից մեկ ամիս առաջ փորձադաշտերն ստուգվում են համապատասխան հանձնաժողովի կողմից, վորի կազմի մեջ մտնում են բամբակվարչության և պարարտացման կայանի ներկայացուցիչները, տվյալ շրջանի ՄՏԿ-ի ագրոնոմ-քիմիկատորը և կոլտնտեսության համապատասխան բրիգադիերը:

Նույն հանձնաժողովն ոգտագործելով տվյալ փորձի հատակագիծը (վորը կազմվում է ցանքի ժամանակ)՝ տեղում վերականգնում են փորձադաշտի սահմանները, առանձնացնում դաշտի յերկրքներից պաշտպանիչ հողամասերը և սահմանադրում փորձադաշտի հաշվառման յենթակա հողամասը:

Բացի այս, հաշվառման յենթակա հողամասում այս կամ այն պատճառի (միաստունների, հիվանդությունների, չծելելու կամ այլ պատճառի) հետևանքով բամբակենուց ազատ տեղերը, ինչպես նաև խիստ միասլած, աննորմալ տեղերը պետք է չափել և նշանակել ու այդ մասերի բերքը հաշվի չառնել:

Նման աննորմալ մասերի տարածությունները պետք է

նշանակել պլանի վրա, վորպեսզի հետո առանձին հողակտորները բերքատուությունը հաշվելիս այդ նկատի ունենան:

Բերքահավաքի ժամանակ նախ հավաքում են փորձադաշտի այն մասերը, վոր հաշվառման չեն յենթարկվելու, իսկ հետո խնամքով հավաքում են հաշվառման յենթակա մասերը:

Բերքը կտրվում և նշանակվում է փորձի ղեկավարի մոտ:

Ս. ԱՐԵՎՇԱՏՅԱՆ

ՎԱՂ ԳԵԼԵՐԻ ՀԵՏԱԳԱ ՄՇԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Յերկրագործության ասպարիզում վաղ ցելերի նշանակությունը շատ մեծ է: Մեր կոլտնտեսականներն այդ առավելություններն արդեն հասկացել են, վորի շնորհիվ այժմ մեր լեռնային և նախալեռնային շրջաններում վաղ ցելը կիրառվում է լայն չափերով:

Այս տարի մեր մի շարք շրջաններում զգալի տարածություններ վաղ ցել է կատարված. այդ ցելերից բարձր արդյունք ստանալու համար անհրաժեշտ է տարվա ընթացքում մի շարք աշխատանքներ կատարել, վորոնց մասին այստեղ կըխոսենք: Յելի հիմնական նպատակն է՝

ա) հողում կուտակել խոնավություն:

բ) պայքարել մոլախոտերի դեմ:

գ) ստեղծել նպաստավոր պայմաններ միկրորիտոգիական և հողմահարման պրոցեսների համար և կուտակել բույսերի համար մատչելի սննդանյութեր:

Այս առավելությունները ձեռք բերելու համար բավական չէ հողը վարել և թողնել մինչև աշուն, այլ անհրաժեշտ է տարվա ընթացքում հետևել, վոր ցել արված հողամասի վրա մոլախոտեր չզարգանան և հողը չկեղևակալի: Դրա համար ամեն անգամ, յերբ ցել արված հողամասում մոլախոտերը զարգանում են, պետք է փոցխի կամ կուլտիվատորի միջոցով վոչնչացնել այն, այլապես, յեթե թողնենք, վոր մոլախոտերը զարգանան (ինչպես այդ մեղ մոտ հաճախ է պատահում), ապա ցելն իր արժեքը կկորցնի:

քանի վոր մոլախոտերն ուժեղ զարգանալով՝ կծախսեն մեծ քանակությամբ ջուր, հողը կչորացնեն և, բացի այդ, մոլախոտերը հասունանալով՝ հսկայական քանակությամբ սերմեր կթափվեն հողի մեջ, վորի հետևանքով մյուս տարի այդ հողամասի վրա ել ավելի շատ մոլախոտեր կզարգանան: Բացի մոլախոտերի դեմ պայքարելուց, հողի մակերեսին կազմված կեղևը փոցխի կամ կուլտիվատորի միջոցով փշրվում է, վորի շնորհիվ վերին շերտում խախտվում են մաղական անոթները, և հողում կուտակված ջուրն արագ կերպով չի գոլորշիանում: Հողը փուխը և մնում, վորի հետևանքով նրա մեջ գտնվող բարդ նյութերի քայքայումը և բույսերի համար մատչելի սննդանյութերի կուտակումն արագ և մեծ չափերով է կատարվում:

Բացի հիշյալ աշխատանքներից, գարնանը, ցելահողամասը վարելուց անմիջապես հետո, պետք է փոցխել, վորպեսզի հողը չչորանա, կոշտերը մանրանան և հետագա աշխատանքները հեշտ կատարվեն:

Յել արված հողամասերում յերբեք անասուններին չպետք է թողնել, վորոնք արածելու ընթացքում հողը տրորում, ամրացնում և փոշիացնում են:

Այսպիսով վաղ ցելերից բարձր արդյունք ստանալու համար անհրաժեշտ է՝

1. գարնան հիմնական վարից հետո հողն անմիջապես փոցխել:
2. փոցխի և կրկնավարի միջոցով տարվա ընթացքում վոչնչացնել ցելահողամասի վրա զարգացող մոլախոտերը:
3. ուժեղ անձրևներից հետո հողի յերեսին առաջացող կեղևը փոցխի միջոցով փշրել:
4. յերբեք անասուններ չթողնել ցելահողամասի վրա:

Հ. ՓԱՆՈՍՅԱՆ.

ՀՈՂԻ ՄԻ ԽՈՒՄԲ ԿԱՐԵՎՈՐ ԲԱԿՏԵՐԻԱՆԵՐ

Ինչպես «Կոլխոզնիկ քիմիկատոր» նախորդ համարում ասած է, հողում ապրում են աղտաբակտերիաներ կոչվող մի խումբ բակտերիաներ, վորոնք սնվում են ողի ազատ, գաղանթան ազոտով և վերջինիցս կուլտուրական բույսերին մատչելի սնունդ պատրաստում: Բացի այդ, այս բակտերիաների մի խումբն ապրելով թիթեռնածաղկավոր բույսերի արմատներին վրա՝ նույնպես յուրացնում է բավականին մեծ քանակությամբ ազատ ազոտ և մատակարարում թիթեռնածաղկավոր բույսերին:

Այսպիսով թե մեկ և թե մյուս խմբի բակտերիաներն իրենց ազոտ կապելու ընդունակությամբ մեծ ուղեւտ են տալիս կուլտուրական բույսերի սննդառություն գործին:

Ինչպես գիտենք, հողի անտեսանելի բնակիչները, գլխավորապես բակտերիաները, չափազանց շատ են. մեկ գրամ հողում նրանց թիվը մի քանի հարյուր միլիոնի յե հասնում: Այս որդանիդմները վորքան շատ են, այնքան և բաղմազան են: Նրանց տարբեր խմբերը հողում տարբեր աշխատանք են կատարում. մի մասը՝ ողտակար, իսկ մի մասն էլ՝ փասակար: Այս անգամ ծանոթանանք այդ բաղմատեսակ որդանիդմներից մի քանիսի հետ:

Ամեն տարի հողի մեջ կուտակվում են հսկայական քանակությամբ որդանական նյութեր՝ բուսական և կենդանական մնացորդների ձևով: Այդ նյութերը հողի մեջ մտնելուց հետո նույն դրությամբ չեն մնում, այլ բավականին մեծ արագությամբ, նայած կլիմայական պայմաններին, քայքայվում և կուլտուրական բույսերի համար սնունդ են դառնում: Վերջիններս իրենց հերթին սնունդ են դառնում կենդանիներին, և ապա մնացորդները, թե կենդանական և թե բուսական, նորից հողի մեջ կուտակվում և քայքայվում են ու այսպես անընդհատ կատարվում է նյութերի շրջանառություն: Յեթե որդանական մնացորդների քայքայում և նյութերի շրջանառություն տեղի չունենար, ապա կարճ ժամանակում այդ մնացորդներով պիտի ծածկվեր յերկրագնդի մակերեսը, բայց այդ բանը տեղի չի ունենում շնորհիվ բակտերիաների և առասարակ մանրենների գործունեություն, վորոնք հողի մեջ մտած որդանական նյութերը քայքայելով՝ ապահովում են իրենց և միաժամանակ կուլտուրական բույսերի սնունդ:

դառություն: Մի մեծ խումբ բակտերիաներ, վորոնք գանազան ազոտային որդանական միացություններ քայքայում են մինչև ամոնիակ, կոչվում են ամոնիֆիկատորներ. սրանց պատրաստած ամոնիակն անմիջապես ողտազործում են բարձր բույսերը վորպես սնունդ. բացի այդ, ամոնիակը մի ուրիշ խումբ բակտերիաների միջոցով վեր է ածվում ազոտաթթվական աղերի-նիտրատների (սելիտրա), վորը, ինչպես գիտենք, ազոտային ամենալավ պարարտանյութն է բույսերի համար: Ահա այս խմբի բակտերիաները կոչվում են նիտրիֆիկատորներ, կամ նիտրիֆիկացիայի բակտերիաներ:

Սակայն, ինչպես վերեւում ասացինք, բաղմաթիվ ողտակար մանրենների հետ միասին հողում կան և վնասակար մանրեններ: Այսպես, որինակ՝ հողում վերոհիշյալ ձևով առաջացած կամ արհեստական ձևով հողին տրվող ազոտային պարարտանյութերը (նիտրատները) մի խումբ բակտերիաների կողմից քայքայվում են և վերածվում գազային ազոտի ու դուրս գալիս հողից վորպես բույսերին անմատչելի նյութ: Այս յերեույթը միանգամայն հակառակն է ազատ ազոտը կապվելու պրոցեսին. մի դեպքում ողից ազատ գազային ազոտը յուրացվում, կապվում և դառնում է բույսերին մատչելի սնունդ, մինչդեռ վերջին խմբի բակտերիաները, ընդհակառակը՝ կապված ազոտի աղերից քայքայում և անջատում են ազատ ազոտը, վորը մեզ համար միանգամայն ձեռնտու չէ. այս յերեույթը կոչվում է դենիտրիֆիկացիա, իսկ այս խմբի բակտերիաները՝ դենիտրիֆիկատորներ: Այս պրոցեսին ընթացքի համար հողում հարկավոր են վորոշ պայմաններ, վորոնց վրա կանդրադառնանք հետագայում:

Հողում շատ տարածված են մի ուրիշ խումբ բակտերիաներ ևս, վորոնք քայքայում են հատկապես որդանական նյութերից փայտանյութի ցելուլոզա կոչված մասը. ուրիշ խոսքով՝ բուսական մնացորդների փայտացած մասերը, ցողունները, ծղոտը, կենդանիների աղիքներից դուրս յեկած անմարս մնացորդները, դամազրի հետ խառնված ցամքաբլր և այլն: Այս նյութերից հսկայական քանակությամբ ամեն տարի հողի մեջ են մտնում և մեծ արագությամբ քայքայվում ու սնունդ դառնում թե իրենց՝ բակտերիաներին և թե բարձր բույսերին:

Այս խմբի բակտերիաները կոչվում են ցելուլոզա քայքա-

յողները Բացի բախտերիաներից սնկերը ևս մեծ արագութեամբ քայքայում են ցեղուղղան:

Մենք ծանոթացանք հողի մանրեների մի քանի կարևոր խմբերի՝ ազոտաբաղաժանների, ամոնիֆիկատորների, նիտրիֆիկատորների, դենիտրիֆիկատորների և ցեղուղղա քայքայողների հետ, վորոնց միջոցով կատարվում է գլխավորապես որգանակա նյութերի քայքայումը և նրանց շրջանառութեան կանոնավորումը: Թե ինչպես այդքան պարզ և մանր, մի քանի հարյուր, նույնիսկ հազար անգամ մեծացնելուց հետո միայն տեսանելի որգանիզմներն ընդունակ են այդպիսի հսկայական աշխատանք կատարելու և ինչ ձևով են նրանք այդ անում, կարելի չէ բացատրել մի քանի խոսքով:

Բակտերիաների բլիջներն արտադրում են դանազան տեսակի նյութեր, վորոնք կոչվում են ենզիմներ, ֆերմենտներ (սրանցից մի տեսակը մեր լեզվով կոչվում է մերան, վորը պատրաստում են նորածին հորթի շրդանից և ոգտազործվում է պանիր պատրաստելու նպատակով կաթը մակարդելու համար): այս ֆերմենտների տարբեր տեսակները նպաստում են տարբեր տեսակի որգանական նյութերի քայքայմանը: Բակտերիաների դանազան տեսակներն արտադրում են միայն վորոշ տեսակի ֆերմենտներ, վորի հատկանքով այդ որգանիզմների յուրաքանչյուր տեսակն ընդունակ է միայն վորոշ տեսակի որգանական նյութեր քայքայելու: Սակայն տարբեր տեսակի բակտերիաների գործունեություններն այնպես են իրար հաջորդում, վոր նույնիսկ ամենաբարդ որգանական միացություններն ել մինչև վերջը քայքայվում են:

(Շարունակելի)

Ա. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ԲՈՒՅՍԵՐԻ ԲԱԿՏԵՐԻԱԼ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Մարդկանց և կենդանիների մեջ տարածված հիվանդությունների մեծ մասի պատճառը բակտերիաներն են (մանրենները): Բակտերիալ հիվանդություններ են՝ թոքախտը, տիֆը և այլն: Բակտերիաների վորոշ տեսակներն ել առաջացնում են բույսերի հիվանդություններ, վորոնց ուսումնասիրությունն սկսվել է

անցյալ դարի կեսերին ու նույն դարի վերջերին. մի շարք հետազոտություններ պարզել են այդ տիպի հիվանդությունների տարածման չափն ու նրանց տված վնասները: Ներկայումս արդեն պարզ է, վոր բակտերիալ հիվանդությունները տարածվում են բոլոր յերկրներում, հարմարվելով ամեն տեսակի կլիմայական պայմաններին:

Բակտերիալ հիվանդությունները մեծ վնասներ են պատճառում գյուղատնտեսությանը, վարակելով բազմաթիվ կուլտուրական բույսեր: Յեվրոպական մի շարք պետություններում խոտախուռ ծառերի և բանջարանոցային բույսերի բակտերիալ հիվանդություններից տարեկան վնասը հաճախ հասնում է մի քանի միլիոն դոլլարի: Մեզ մոտ ևս վնասը մեծ չափերի չէ հասնում: առանձնապես զատ է տարածված պտղատու ծառերի քաղցկեղը (ուակ), բամբակենու գոմոզը, պամիդորի հիվանդությունը և այլն:

Բույսերն իրենց արտաքին ամուր թաղանթի շնորհիվ պաշտպանված են բակտերիաների ներս թափանցումից. բակտերիաները կարող են անցնել բույսի մեջ վերքերի միջոցով կամ հերձանքներից (չնչառություն անցքեր): Բացի այդ, բազմաթիվ բակտերիաների համար բույսի ներքին միջավայրն աննպաստ է նրանց սննդառության և զարգացման համար: Այդ է պատճառը, վոր հաճախ բույսերը շրջապատված լինելով բազմազան բակտերիաներով, չեն վարակվում և չեն հիվանդանում: Հիվանդություն առաջացնող բակտերիաները (պաթոգեն բակտերիաները) ունեն մի շարք հատկություններ, վորոնցից զուրկ են բույսին շրջապատող բազմաթիվ այլ բակտերիաներ:

Պաթոգեն բակտերիաները կարողանում են հարմարվել բույսի ներքին միջավայրին և զարգանալ այնտեղ. այնուհետև նրանք արտադրում են թունավոր նյութեր, վորոնք մեղցնում են բույսի բլիջները, ապա քայքայում նրա միջնապատերը և հեշտությունը տարածվում բույսի մեջ:

Բակտերիալ հիվանդություններն արտահայտվում են բույսերի մեջ հիմնականում յերեք ձևով.

1. Վարակվում են բույսի տերևները, պտուղները կամ ցողունը. այն դեպքում, յեթե հիվանդությունն ուժեղ է զարգացել, վնասվում է ամբողջ բույսը. ավելի թեթև վարակման դեպքում վնասվում է բույսի այս կամ այն մասը:

2. Վարակվում են բույսի ներքին սննդատար և ջրատար անոթները: Բույսի համար հիվանդությունն այս ձևն ավելի վնասակար է, քան առաջինը: Վերը հիշված անոթները լցվում են բակտերիաներով, վորոնք դադարեցնում են ջրի և սննդի մատակարարումը, վորի հետևանքով բույսն ամբողջովին թառամում և վրջնահանում է:

3. Վարակի ուժեղ տարածման հետևանքով արտաքին հիվանդությունն անցնում է ներքին անոթներին կամ հակառակը: Պարզ է, վոր այս ձևն ավելի վտանգավոր է, քան առաջին յերկուսը:

Բացի այս յերեք տիպի հիվանդությունից, պատահում են պաթոգեն բակտերիաներ, վորոնք իրենց արտադրած գրգռիչ նյութերի հետևանքով նպաստում են բույսի բջիջների աճնորմալ արագ զարգացմանը, վորի հետևանքով բույսի այս կամ այն մասում առաջանում են ուռուցքներ, վորոնք հետագայում ավելի շատանալով խանգարում են բույսի նորմալ գործունեությունը (որինակ՝ քաղցկեղ հիվանդությունը):

Հիվանդությունները տարածվում են վարակված բույսերի ֆուցորդներով, վարակված հողով, միջատների, բույսերի միջոցով, գյուղատնտեսական մեքենաների, կենդանիների ու ջրի միջոցով:

Բակտերիալ հիվանդությունների տարածմանը նպաստում են մի շարք հանգամանքներ, վորոնց կանխումը շատ անգամ կիրկի տնտեսությունը մեծ վնասներ պատճառելուց:

Հետևյալ համարում կտրվեն բույսերի մի քանի բակտերիալ հիվանդությունների նկարագրությունը և նրա դեմ պայքարելու միջոցները:

Ա. ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ» ԿՈՆՏԵՆՏՈՒԹՅԱՆ ՀՈՂԱՅԻՆ ԾԱՄԿՈՑԸ

«Հոկտեմբեր» կոլտնտեսության հողային ծածկուցն Ագրո-հողային տական քիմիացման կայանն ուսումնասիրել է 1934 թ. ամառ-վաղընթացքում: Հողային ծածկուցի ուսումնասիրության զուգահեռ

տարվել են նաև բամբակենու պարարտացման դժով փորձեր, վորոնց ավյալների հիման վրա կազմվում է հող-ադրոքիմիական քարտեզ, վորը տալու յն կոլտնտեսության դաշտերի համար մի շարք տարիների պարարտացման պլանը: Այդ պլանում նախատեսվում են պարարտանյութերի քանակը և տեսակը ըստ ցանքաշրջանառության:

«ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ» ԿՈՆՏԵՆՏՈՒԹՅԱՆ ՀՈՂԱՅԻՆ ԾԱՄԿՈՑԸ

Հազարավոր տարիներ առաջ Հոկտեմբերյան շրջանն իրենից ներկայացնում էր մի մեծ լիճ, վորն Արագյադի հրաբխային գործունեություն շնորհիվ վերանում է և ծածկվում բազալտի և տուֆի հաստ շերտով: Հետագայում Արաքսի և Լեռնային գետերի բերվածքները լցնում են այդ բազալտի ու տուֆի դաշտերի վրա հողի ու խճի հաստ շերտ, և ստեղծվում է ներկայիս Արաքսի հովիտը: Յերը Արաքս գետը նախալեռնային մասից աստիճանաբար իջել և յուր ներկայիս հունը և ամեն տարի նոր բերվածքներով ծածկում է իր ափերի բավականին մեծ տարածություն, նախալեռնային մասը ֆնում է Արաքսի աղդեցությունից դուրս, վորտեղ իր աշխուժ գործունեությամբ մեծ դեր է սկսում խաղալ Մաստարա գետը: Վերջինս յուր առատ ջրերի միջոցով լեռներից բերում է մեծ քանակությամբ ավազ, քարեր և կլորավուն մանր խիճ, վորոնցով և ծածկում է «Հոկտեմբեր» կոլտնտեսության հողամասը: Ավելի ուշ Մաստարայի աղդեցությունը ևս թուլանում է և նա տարին միայն մեկ անգամ է լցվում ջրով ու մեծ մասամբ բերում է «Հոկտեմբեր» և Գեչըրու կոլտնտեսության հողերի վրա մանր, փոշիացած, ողով հարուստ, փրփրած մասսա, վորը ծածկելով հողի յերեսը՝ գոյացնում է ներկայիս բողահողերը: Սարգարաբառի գյուղական ջրանցքների կառուցումներից հետո սկսվում է այդ հողերի մշակությունը, վորի շնորհիվ միանգամայն պատկերը փոխվում է, վորովհետև ամբողջ տերիտորիայի վրա հողերի յուրացումը միանգամայն չեր կատարվում, այլ փոքր կտորներով, այն էլ գյուղից ավելի մոտ մասերում: Դրա համար էլ ստեղծվել են տարբեր հատկությունների, տարբեր չափի մշակված հողեր և մինչև հիմա դեռ քանցել են նաև անմշակ և թույլ մշակված հողեր: Նաև հողային և հողագրության, «Հոկտեմ-

11-281491

բեր» կոլտնտեսութեան հողամասում հանդիպում ենք հետևյալ հողատեսակներին, վորոնց հաջորդական համարները տալիս ենք Հոկտեմբերյան ամբողջ շրջանի քարտեզում նշված համարներով:

Նազանակազույն-գործ կուլտուր-վոռոգելի, ըստ խորութեան՝ հզոր*, միջին կավային, թույլ կմախքային** հողեր, վորոնց հանդիպում ենք Սատանի սարից 0,5 կիլոմետր հյուսիս, վորպես մեկ հողակտոր: Այս հողատեսակը բավականին յերկար ժամանակ ոգտագործվել է գյուղատնտեսական տարբեր տեսակի կուլտուրաների մշակման համար, վորոքվել է յերկար ժամանակ և այս բոլորի շնորհիվ դառել է մշակված ու յուրացված հող, բամբակենու մշակման համար պիտանի:

9. Գորշ, կուլտուր-վոռոգելի, միջին կավային, ըստ խորութեան հզոր հողեր, վորոնց հանդիպում ենք Հոկտեմբեր գյուղից Բամբակաշատ գյուղը տանող խճուղու ձախ կողմում և Հոկտեմբեր գյուղից 0,5 կիլոմետր հյուսիս-արևմուտք:

Այս հողատեսակը նույնպես բավականին յերկար ժամանակ մշակվում է և արդեն դառել է բամբակենու համար պիտանի:

10. Գորշ, կուլտուր-վոռոգելի, միջին կավային, միջին հզորութեան, թույլ կմախքային հողեր. սրանք գտնվում են Կարակալա տանող ճանապարհի մոտ, Սարգարաբատ ջրանցքի տակ և Սարգարաբատ գյուղից հարավ գտնվող ճանապարհի 2 կողմը: Այս յերկու հողակտորից առաջինը լրիվ չի կուլտուրականացած, բամբակի համար պիտանի չէ, բայց շատ լավ է առվույտի և խաղողի այգու համար: Յերկրորդ կտորը, վոր գյուղին մոտ է, ցանքաշրջանառութեան մեջ մտնելով կոգտագործվի՝ նաև բամբակենու մշակման համար:

23. Գորշ, թույլ կուլտուրականացած, հզոր, թեթև կավային, թույլ կմախքային: Այս հողատեսակից կա յերկու հողակտոր, մեկը՝ գյուղից մեկ կիլոմետր հյուսիս-արևմուտք, իսկ մյուսը՝

*) Հզորութեան ասելով պետք է հասկանալ որգանական նյութերի թափանցելու խորութեանը, այսինքն սև հողի շերտի հաստութեանը: Հողը լինում է հզոր, յերբ սև հողի շերտը 50 սմ ավելի չէ, միջին հզորութեան, յերբ սև հողը 30-50 սմ է և վաշ հզոր, յերբ սև հողը 30 սմ-ից փոքր է:

**) Կմախքնշանակում է հողի մեջ գտնված մեծ և փոքր բաբերի, քանակը. յեթե քարերը հողի 10%-ի շափ են՝ անվանում ենք թույլ կմախքային, իսկ յեթե 10-30% են կաղմում՝ միջին կմախքային, և վերջապես, 30%-ից բարձր՝ համարում ենք ուժեղ կմախքային:

սատանի սարից դեպի արևմուտք: Այս հողատեսակը թեպետ ոգտագործվում է բամբակենու համար, բայց չի տալիս մեծ բերք. սրա հետագա ոգտագործումն ավելի նպատակահարմար է հետևյալ կերպ. կամ կիրառել բամբակի ցանքաշրջանառութեան և առաջին տարիները ցանել առվույտ, վորպեսզի հողը պարարտանա, և կամ կիրառել խոտահացահատիկային ցանքաշրջանառութեան, վորպեսզի հողն ավելի յերկար ժամանակ մնա առվույտի և այլ խոտերի տակ ու ավելի հարստանա գյուղատնտեսական կուլտուրաների համար անհրաժեշտ սննդանյութերով. իսկ յեթե բամբակի պլանը չի տուժի, ապա այս հողակտորներն ոգտագործել խաղողի այգու համար:

46. Գորշ, ավալի, թեթև կավային, թույլ կմախքային հողատեսակ. գտնվում է Կարակալա տանող խճուղուց 1 կիլոմետր հարավ, ջրանցքի մոտ. 1934 թ. ցանված եր գարի. բնորոշվում է հետևյալ հատկութուններով. տեղ-տեղ դաշտում գոյանում են բուսականութունից մերկ կտորներ՝ կեղևակալած, ամուր, և այդ կտորներում մինչև անգամ առվույտն էլ չի աճում, բայց վորովհետև այդ հողատեսակը թեթև մեխանիկական կազմ ունի, ուստի նրա յուրացնելը հեշտ է, մանավանդ առվույտի միջոցով: Այս հողակտորը դեռ շատ կարիք է զգում առվույտի և դրա համար հարկավոր չեն մտցնել բամբակի ցանքաշրջանառութեան մեջ, վորովհետև առայժմ պիտանի չեն բամբակենու համար: Յերբ հողն առվույտով լավ կյուրացվի և կդառնա պիտանի բամբակենու համար, միայն այն ժամանակ կարելի կլինի ցանքաշրջանառութեան մեջ մտցնել:

59. Բաց գորշ (բոզահող), միջին կավային, կուլտուրական, վոռոգելի հողատեսակ. պատկանում է յուրացված ուժեղ բոզահողերի այն տեսակին, վորոնց վերին շերտերը, յերկար տարիները ընթացքում յուրացվելով առվույտով, կորցրել են բոզահողերի վատ հատկութունները և դառել բամբակենու համար պիտանի: Դրանց վերին շերտերն այլևս ուժեղ չեն կեղևակալում: Այս հողատեսակն արդեն ոգտագործվում է բամբակի համար: Նրա հետագա ոգտագործումը պետք է անպայման կատարել ցանքաշրջանառութեան մեջ, վորպեսզի յերկար տարիներ իրար յետևից միևնույն տեղը բամբակ չցանվի, հակառակ դեպքում՝ հողը կփոշիանա, որգանական նյութերը կապականեն և նորից կվերածվի բոզահողի:

60. Նույն հողատեսակն և միայն ավելի թեթև կավային: Կարելի չե մտցնել բամբակի ցանքաշրջանառութեան մեջ, բայց սկզբի տարիներն այդ տարածութեան վրա անպայման առվույտ մշակել:

61. Բողահող, թույլ կուլտուրականացած, հզոր, ծանր-կավային. պատահում է վորպես 2 կտոր (տես քարտեզը): Այս հողատեսակը, ինչպես և մյուս բոլոր թույլ կուլտուրականացած բողահողերը, ունին վատ ֆիզիկական հատկութիւններ, վորոնց շնորհիվ բամբակենին այս հողերում չի աճում: Ֆիզիկական վատ հատկութիւնները շնորհիվ ուժեղ և խոր կեղևակալում ե, ջուրը և ողը դժվար և ներս ընդունում:

Այս հողատեսակի յուրացման համար անհրաժեշտ է մտցնել խոտա-հացահատիկային ցանքաշրջանառութիւն: Բոլոր բողահողերը գտնվում են գլուղից հյուսիս և արևելք՝ ընդհանուր, մեծ մասով: Այս բողահողերը մինչև այժմ ոգտագործվում եյին միայն հացահատիկներ մշակելով, վորից ստացվում եր բավականին բարձ բերք, և դրա համար ել շրջանում բողահողերն անվանվում են ցորենի հողեր: Ավելի ևս մեծ բերք ստանալու համար անպայման պետք է վոչ թե ամեն տարի ցանել ցորեն կամ այլ հացահատիկ, այլ անհրաժեշտ է հողը փոխարցումից, սննդանյութերից զրկվելուց փրկելու համար վերականգնել նրա բերքատվութիւնը՝ խոտաբույսերի միջոցով:

62. Նույն թույլ կուլտուրականացած բողահողերից միջին կավային հողատեսակ. պատահում է յերկու հողակտորով, ոգտագործվում է հացահատիկների համար: Հետագայում անհրաժեշտ է կերակել խոտա-հացահատիկային ցանքաշրջանառութիւն:

63. Բողահող, թույլ կուլտուրականացած, միջին հզորութեան, ծանր կավային, պահանջում է նույն միջոցառումները, ինչ վոր նախորդը:

64. Բողահող, թույլ կուլտուրականացած, միջին կավային, միջին հզորութեան. պատահում է վորպես մեկ հողակտոր. պահանջում է նույն միջոցառումները, ինչ վոր նախորդը:

65. Բողահող, թույլ կուլտուրականացած, միջին հզորութեան, միջին կավային, թույլ կմախքային. պատահում է վորպես մեկ հողակտոր, պահանջվում է նույն միջոցառումները, ինչ վոր նախորդները:

66. Բողահող, թույլ կուլտուրականացած, միջին հզորութեան թեթև կավային, թույլ կմախքային, պատահում է վորպես յերկու հողակտոր, յուրացման միջոցառումները նույնն, են, ինչ վոր նախորդ բողահողերին:

70. Մոխրագույն-գորշ, կուլտուր-վորոգելի, հզոր, թեթև կավային, թույլ կմախքային հողատեսակ. հանդիպում է յերկու մեծ հողակտորով, վորի մեծ մասը ներկայումս ոգտագործվում է բամբակենու և առվույտի համար: Այս հողերը գոյացել են Մաստարայի բերած շատ թեթև կմախքային բերվածքներից: Սրանց հետագա ոգտագործումն անհրաժեշտ է կատարել ցանքաշրջանառութեան միջոցով:

71. Մոխրագույն-գորշ, կուլտուր-վորոգելի, միջին հզորութեան, թեթև կավային, թույլ կմախքային հողատեսակից հանդիպում ենք 4 հողակտորի. նրանց գոյացման պայմանները նույնն են, ինչ վոր նախորդ տեսակները: Ոգտագործվում են բամբակի համար. հետագա յուրացման համար դնել ցանքաշրջանառութեան տակ:

72. Մոխրագույն-գորշ, կուլտուր-վորոգելի, միջին հզորութեան, թեթև կավային, միջին կմախքային հողատեսակից կա միայն մեկ հողակտոր՝ վորն ոգտագործվում է բամբակի համար: Պահանջվում է բամբակի ցանքաշրջանառութիւն:

73. Մոխրագույն-գորշ, կուլտուր-վորոգելի, միջին հզորութեան, կավա-ավաղային հողատեսակ. պատահել է յերկու հողակտոր, վորի վրա բամբակ է մշակվում. ցանքաշրջանառութեան առաջին տարիներին անհրաժեշտ է զբաղեցնել խոտաբույսերով:

74. Մոխրագույն-գորշ, թույլ կուլտուրականացած, հզոր, թեթև կավային, ուժեղ կմախքային հողատեսակ. հանդիպում ենք մեկ հողակտորի, վորի վրա առվույտ է ցանված. պահանջվում է հետագա յուրացում՝ առվույտով:

75. Մոխրագույն-գորշ, թույլ կուլտուրականացած, միջին հզորութեան, թեթև կավային, թույլ կմախքային հողատեսակներից կան 3 հողակտոր, վորոնք մշակված հողեր են, բամբակենու համար վոչ, պիտանի և իրենց յուրացման համար պահանջում են յերկար տարիներ զբաղեցնել առվույտով:

76. Մոխրագույն-գորշ, թույլ կուլտուրականացած, վոչ-հզոր, թեթև կավային, միջին կմախքային հողատեսակ. պատահել է 2

հողակտոր. բամբակի համար պիտանի չէ, յուրացման համար անհրաժեշտ է յերկար տարիներ զբաղեցնել առվույտով:

77. Մոխրագույն-գորշ, թույլ կուլտուրականացած, վոչ հզոր, կավա-ավաղային, թույլ կմախքային հողատեսակ. հանդիպել է մեկ հողակտոր, վորն զբաղեցրած էր գարով. բամբակի համար անպետք է: Յուրացման համար անհրաժեշտ է զբաղեցնել առվույտով:

78 և 79. Մոխրագույն-գորշ, չյուրացված, վոչ հզոր, կավա-ավաղային, միջին և ուժեղ կմախքային հողատեսակներ գտնվում են Սատանի սարի մոտ գտնվող բլրակների վրա և մի փոքր կտոր հողամաս էլ գյուղի հյուսիս-արևմտյան մասում՝ ջրանցքի տակ: Այս հողատեսակներն անմշակ են ռեյնֆի վատ դիրքի պատճառով. ջրով ապահովելու դեպքում հնարավոր է ոգտագործել խաղողի կամ պտղատու այգիների մշակման համար:

Բամբակի ցանքաշրջանառությունից դուրս գտնվող բոլոր հողատեսակներն իրենց բնական հարստությունով առատ կրով, կավա-ավաղային մեխանիկական կազմով, առատ կմախքով, ջրի և ողի թափանցելու համար նպաստավոր պայմաններով և այլն, նպաստավոր են խաղողի և պտղատու այգիների մշակման համար:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՆՈՐԱՊԱՍ» ԿՈՆՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀՈՂԱՅԻՆ ԾԱՅԿՈՑԸ

«Նորապատ» և «Հոկտեմբեր» կոլտնտեսությունների հողերը գոյացել են Մաստարայի բերվածքներից. հողատեսակները հետևյալներն են.—

9. Գորշ, կուլտուր-վոռոգելի, հզոր, միջին կավային հողատեսակ. հանդիպում ենք մի հողակտորի «Հոկտեմբեր» տանող խճուղու մոտ, ՄՏ կայանի հողերին կից: Այս հողամասը բավականին մշակված է. 1934 թ. ցանված էր բամբակ. հետագա բերքատվությունը բարձրացման համար անհրաժեշտ է կիրառել բամբակի ցանքաշրջանառություն:

59. Բողահող, կուլտուր-վոռոգելի, հզոր, միջին կավային հողատեսակ. հանդիպում ենք 2 հողակտորի՝ մեկը ՄՏ կայանի հողերից անմիջապես հարավ, իսկ մյուսն ամբողջ գյուղի շուրջը:

Այս հողատեսակը յերկար տարիների ընթացքում լավ յուրացվել է թե խոտաբույսերով, և թե ուրիշ կուլտուրաներով, և դրա համար բողահողի վատ ֆիզիկական հատկությունները վերացել են, և հողը կորցրել է բողահողի բոլոր հատկությունները: 1934 թ. գտնվում էր բամբակի մշակության տակ. բերքատվությունը բարձրացնելու համար պահանջում է ցանքաշրջանառություն:

61 և 64. Բողահող, թույլ կուլտուրականացած, առաջինը՝ հզոր, ծանր կավային, յերկրորդը՝ միջին հզորության, միջին կավային. ունին բողահողին բնորոշ ֆիզիկական վատ հատկություններ, վորոնց շնորհիվ բամբակենին չի աճում այդ հողերում: Այս հողերի յուրացման և բերքատվության բարձրացման միջոցը խոտա-հացահատիկային ցանքաշրջանառությունն է:

79. Մոխրագույն-գորշ, անմշակ, վոչ հզոր, կավա-ավաղային, ուժեղ կմախքային հողատեսակ. գտնվում է ՄՏ կայանի հողերից դեպի արևմուտք՝ մեկ մասսիվով: Ուժեղ կմախք ունենալու պատճառով այս հողակտորի միակ յուրացման միջոցը խաղողի այգին է:

«Նորապատ» կոլտնտեսության բամբակի ցանքաշրջանառությունից դուրս գտնվող բոլոր հողատեսակների հետագա ոգտագործումը սերտ կապված է «Հոկտեմբեր» քաղաքի կառուցման հետ:

Քաղաքի աճման հետ զուգահեռ, այդ հողերի մեծ մասն անհրաժեշտ կլինի ոգտագործել պտղա-բանջարաբուծական կուլտուրաների համար՝ քաղաքի որեցոր աճող պահանջը բավարարելու տեսակետից:

Հ. ԱՆԱՆՑԱՆ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀՈՂԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Հոկտեմբերյան շրջանում Գիմիացման և Ագրո-հողագիտական կայանի կողմից 1934 թ. կատարված հողագիտական հետազոտությունները ցույց են տալիս այդ շրջանի հողերի ուժեղ խայտառղետություն:

Բացի գորշ և շագանակագույն-գորշ հողերից, վորոնք կազմում են շրջանի հողերի ճնշող մեծամասնությունը, կան նաև

բողահողեր, տարբեր աստիճանի աղիացած և ճահճացած հողեր ու աղուտներ: Բացի դրանցից, զգալի տարածութիւններ են զբաղւում ավազուտները և քարքարուտները:

Այս հողատեսակներից յուրաքանչյուրը բաժանւում է բազմաթիւ տարատեսակների, վորոնք իրարից տարբերւում են ըստ իրենց մեխանիկական կազմի (կաւային, կավա-ավաղային, ավաղա-կավային, ավաղային և այլն), ըստ հզորութեան (հզոր, միջին և թուլ), քարքարոտութեան, ինչպես նաև աղիացման, ճահճացման աստիճանի և այլն:

Ստորև բերված աղյուսակում ցույց ե տրվում, թե հիշյալ հողերը Հոկտեմբերյան շրջանում ինչպես են տարածված:

Աղյուսակ №1

№ №	Հողատեսակներ	Տարածութիւնը հեկտարներով	Գլխավորապէս վոր դյուղերի շրջակայքում են հանդիպում	Ոչտարածման յերանակը
1	Շագանակաղուշն-գորշ	3,050	Գլխավորապէս, Չափաբարառ, Յափա	Հիմնականում ոչտարածվում են քամախա-գործութեան և քիչ չափով ել ցորենի ու առ-վույտի համար.
2	Գորշ	8,280	Շրջանի բոլոր դյուղերի շրջակայքում (բլուրների վրա) Բամբակաջատ, Հոկտեմբեր	
3	Մոխրագուշն-գորշ	1,430	Հոկտեմբեր, Գեչլու, Նորապատ	Գլխավորապէս ցորենի և քիչ չափով առվույտի համար.
4	Բողահողեր	1,380	Ուզուն-որա, Եղջիկար, Մարգարա, Չլըու-լի, Մուլա-Բարառ, Արտաշատ	Յուշ աղիացած տեսակները քամախի համար, միջին աղիացած տեսակները քամախի ցորենի, առվույտի.
5	Տարբեր աստիճանի աղիացած հողեր	2,080	Ուզուն-որա, Եղջիկար, Մարգարա, Չլըու-լի, Մուլա-Բարառ, Արտաշատ	Ուշաղ աղիացած տեսակները արտատեղի և քիչ չափով ցորենի ու առվույտի համար.
6	Աղուտներ	2,390	Ուզուն-որա, Եղջիկար, Չլըու-լի, Մուլա-Բարառ, Արտաշատ, Կամիլու	Բացառապէս լրացիւ արտատեղի.
7	Տարբեր աստիճանի ճահճացած հողեր	1,170	Ուզուն-որա, Չլըու-լի, Արջարի	Թույլ և միջակ ճահճացած տեսակները քամախ, ուշաղ ճահճացած տեսակները արտատեղի.
8	Ավազուտներ և քարքարուտներ	1,630	Չափաբարառ, Փոքր և Մեծ Շահլիար, Զանգիլու	Իրենց ներկա վիճակում անոպտարդիւնի յեն

ՇԱԳԱՆԱԿԱԳՈՒՅՆ-ԳՈՐԾ, ԳՈՐԾ ՅԵՎ ՄՈՒՐԱԳՈՒՅՆ-ԳՈՐԾ ՀՈՂԵՐ

Այս հողատեսակները շրջանի ամենատարածված և բամբակենու մշակութային համար ամենապիտանի հողերն են: Առանձնապես արժեքավոր են այս հողերի կավա-ավաղային և թեթև կավա-ավաղային տեսակները, վորոնք, շնորհիվ իրենց փխրուն վիճակի, թույլ կեղևակալման և համեմատաբար լավ ջերմունակության, ավելի նպաստավոր են բամբակենու զարգացման համար:

Հանքային պարարտանյութերի տված արդյունքն այս հողերի թեթև տեսակների վրա ավելի բարձր է, քան ծանր կավային տեսակների վրա: Այսպես, որինակ՝ անցյալ տարի Ջաֆարաբատի, Քյալազյարի, Իգդալուի, Ուզուն-Որայի կոլտնտեսություններում դրված փորձերը ցույց են տալիս հետևյալ պատկերը.—

Աղյուսակ № 2

№	Վորակի եր դրված փորձը	Ինչպիսի հողի վրա յեր դրված փորձը	Ամենց պարարտանյութերի			
			Ազոտային պարարտանյութ (ծծկա-թթվակալ ամոն-յակ 20 կգ. հեկտ.)	Փոսֆորային պարարտանյութ (տու-պերֆոսֆատ 90 կգ. հեկտարին)	Ազոտային և ֆոս-ֆորային պարար-տանյութ միասին	Բամբակի բերքը ցենտներով 1 հեկ.
1.	Ջաֆարաբատի կո-տնտեսություն	Շազանակազուն-գորշ միջին կա-վային հող	9.69	11.21	9.55	10.32
2.	Քյալազյարի »	» ու չ ու ը	10.97	13.08	10.31	17.59
3.	Իգդալուի »	Գորշ կավա-ավաղ. հող	16.49	21.06	17.72	19.28
4.	Ուզուն-Որայի »	Գորշ ֆեթե կավա-ավաղային	28.43	31.66	25.48	33.15

Հողտեմբերյան շրջանում դրված այս փորձերը և մի շարք այլ փորձեր ցույց են տալիս, վոր ծանր և միջին կավային հողատեսակների վրա բամբակենու բերքը համեմատաբար ցածր է, իսկ կավա-ավաղային և թեթև կավա-ավաղային հողատեսակների վրա բամբակենին տալիս է ավելի բարձր բերք, ինչպես նաև պարարտանյութերի տված արդյունքն այդ հողերի վրա ավելի բարձր է լինում: Այս հետևանք է այն բանի, վոր թեթև հողերի

Ֆիզիկական հատկությունները (փխրունություն, ջերմունակու-թյուն և այլն) ավելի նպաստավոր են բամբակենու զարգացման համար:

Նկատի ունենալով Հողտեմբերյան շրջանի հողերի նման խայտաբղետությունը, յուրաքանչյուր հողատեսակի հետ պետք է լավ ծանոթանալ և ըստ այնմ ամեն մեկի համար կիրառել հա-մապատասխան ագրոճեռնարկումներ, մշակել համապատասխան սորտեր և այլն. այլ խոսքով՝ անհրաժեշտ է կատարել շրջանի միկրոռայոնացումը, վորի շնորհիվ հնարավոր կլինի հեշտ և ծրա-դրված կերպով ամեն մի հողի նկատմամբ ունենալ յուրահատուկ մոտեցում:

ԲՈՋԱՆԱԿ

Հողտեմբերյան շրջանում բոլահողերն զգալի տարածություն են գրավում: Այս հողերը տարածված են Հողտեմբեր, Նորապատ, Գեղըու գյուղերի շրջակայքում:

Բոլահողերը բնորոշ են ծանր կամ միջին կավային մեխա-նիկական կազմով, շատ ամրացած են և ջրելուց հետո հաստ ու ամուր կեղև են կազմում: Շնորհիվ անբարենպաստ ֆիզիկական հատկությունների, բոլահողերի վրա մեծ մասամբ մշակվում է ցորեն կամ ապուլույտ, վորոնք համեմատաբար ավելի հեշտ հաշտ-վում են ալգալիս պայմանների հետ, քան բամբակենին:

Բոլահողերի անբարենպաստ ֆիզիկական հատկությունները կարելի է լավացնել կանոնավոր ցանքաշրջանառությամբ միջոցով, վորի մեջ բաղամայա խոտաբույսերը զգալի տեղ պետք է գրա-վեն:

(Շառունակի)

Հ. ՍՄԲԱՏՅԱՆ.

ԽՐՃԻԹ-ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Խրճիթ-լաբորատորիաների առկայությունը և առաջին համադրումներն առում է այն մասին, քե այդ սկիզբն անվանելիորեն ածմելովան է, յեվ վոր այդ գործը պիտանի ու նիս է:

Ուրեմն յեկեք, բոլեմիկերեն, բոլորս միասին պայ-
փառենք գյուղում խրճիթ-լաբորատորիաները վերածելու
ազոնկուլտուրայի իսկական ոգոյաների:

Պ. Պ. ՊՈՍԻՇԵՎ

Միության մի շարք հանրապետություններում լայն ծավալ
են ստացել խրճիթ-լաբորատորիաների կազմակերպման աշխա-
տանքները: Ուկրաինայի, Հյուսիսային կովկասի, Միջերկրի շրջաննե-
րում և այլ վայրերում արդեն կազմակերպված են հարյուրավոր և
հազարավոր խրճիթ-լաբորատորիաներ: Միայն Ուկրաինայում
այժմ կա մոտ 5,5 հազար խրճիթ-լաբորատորիա:

Խրճիթ-լաբորատորիաների ընդամենը մեկ տարվա փորձը
ցույց է տալիս, թե նրանք վերջան մեծ նշանակություն ունեն
կոլտնտեսությունների դաշտերի բերքատվության բարձրացման
գործում:

Այս առթիվ ընկ. Պոստիշևն ասում է «Մե՛» լավագույն
խրճիթ-լաբորատորիաներն առնեն դարձել են փորձնական գործի՝
ազոնկուլտուրայի սիրապետման պայքարի, գյուղացիների կենսա-
բյուցների նորագույն նվաճումների ներդրման, կայեկեթի սեփական-
բյան դրական փորձի քննադատման ու տարածման գործի կազմա-
կերպող կենտրոններ:

Չնայած այս բոլորին մեզ մոտ այս ուղղությամբ աշխա-
տանքները թույլ են տարվում:

Հողագործության համապատասխան բաժինները, ՄՏԿ-ները,
հողբաժինները դեռևս լուրջ ուշադրություն չեն դարձրել այս
կարևոր խնդրի վրա, վորի շնորհիվ մինչև այժմ համարյա մեր
վոչ մի կոլտնտեսություն չունի կազմակերպված խրճիթ-լաբո-
րատորիա:

Ստորևի տալիս ենք խրճիթ-լաբորատորիաների գծով կազ-
մակերպված համամիութենական առաջին խորհրդակցության վո-
րողումների մի մասը:

ԽՐՃԻԹ-ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՎՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻՑ

ԿՈՆՏՆԵՍԱԿԱՆ ԽՐՃԻԹ-ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅՑՆԵՐԸ

Բերքատվության բարձրացման և տնտեսապահության դար-
գացման առաջարկում կոլտնտեսության արտադրության առաջ
դրված հսկայական խնդիրների լուծումը պահանջում է կոլտն-
տեսականների կոլտնտեսական մակարդակի բարձրացումը և
գյուղատնտեսական գիտության ու տեխնիկայի տիրապետումը:

Միության կոլտնտեսություններում լայն ծավալ ստացող
խրճիթ-լաբորատորիաները, կոլտնտեսականներին սոցգյուղ-
դատնտեսական գիտության ու տեխնիկայի յուրացման գործին
ներգրավելու խնդրում հանդիսանում են ամենամատչելի ու հաս-
կանալի ձևը: Խրճիթ-լաբորատորիաները կոլտնտեսականների
լայն ինքնագործունեությունը միացնում են կոլտնտեսական
արտադրության անմիջական պրակտիկայի հետ:

Խրճիթ-լաբորատորիաները, վորպես գյուղատնտեսական
կոլտնտեսության կենտրոններ, պետք է դառնան յուրաքանչյուր կոլ-
տնտեսության սեփականությունը:

ԽՐՃԻԹ-ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱՆԵՐԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՅԵՎ ՆՊԱՏԱԿԸ

1. Խրճիթ-լաբորատորիաները կազմակերպվում են տեխնի-
կայի յուրացման և գյուղատնտեսական արտադրության կազմա-
կերպման գործում կոլտնտեսականներին կոնկրետ ոգնություն
ցույց տալու նպատակով և հանդիսանում են կոլտնտեսական
արտադրության անբաժան մասը:

2. Խրճիթ-լաբորատորիաների առաջնակարգ խնդիրներն են.

ա) կոլտնտեսականների ազրոտեխնիկական պատրաստակա-
նությունը բարձրացնելու նպատակով՝ ազրո-դոտեխնիկական
խմբակների, դասախոսությունների, զրույցների, արտադրական
հրահանգների, ցուցահանդեսների, կուրսերի և այլ կազմակերպումը:

բ) կոլտնտեսություններում մասսայական փորձնական,
ստեղծագործական-առցիտնալիստական աշխատանքների կազմա-
կերպումը:

գ) Կոլտնտեսութեան արտադրութեան տեխնիկական-արտադրական կոնտրոլի և գյուղատնտեսութեան արտադրանքի վերակի բարձրացման հետ կապված պարզ անալիզների ու հետազոտութեանների կազմակերպումը (սերմերի, կերի, հողի, գյուղատնտեսական արտադրանքի անալիզներ, աշնանացանների դրութեան և կուլտուրաների հասունացման մասին դիտողութեաններ, գյուղատնտեսական վնասատուների և մոլախոտերի ուսումնասիրութեանը և այլն):

ԻՐՃԻԹ-ԼԱՐՈՐԱՏՈՐԻԱՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՅԵՎ ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁԸ

1. Խրճիթ-լարորատորիաների կազմակերպման հարցը լուծում է կոլտնտեսականները ընդհանուր ժողովը, փորձեղ միաժամանակ վորոշում են նյութական միջոցների չափը և աղբյուրները:

2. Կոլտնտեսութեան վարչութեանը խրճիթ-լարորատորիաների համար առանձնացնում են 2—3 սենյակից բաղկացած հատուկ շենք, ապահովում են կահավորումով, վառելանյութով, լուսավորութեանով և տրամադրում են մինչև մեկ հեկտար հողամաս այն փորձերի համար, վորոնք հնարավոր է արտադրական պայմաններում կատարել (որինակ նոր կուլտուրաներ մշակելու փորձերը, նոր ագրոձեռնարկումների կիրառման փորձեր և այլն):

3. Ագրո-գոտտեխնիկական, տնտեսութեան կազմակերպման ու գյուղմեքենաների ու գործիքների ոգտագործման գծով կատարվող ուսումնասիրութեանների հիմնական աշխատանքները տարվում են խրճիթ-լարորատորիաների կողմից արտադրութեան կոնկրետ պայմաններում բրիգադի հոդամասում, այլու, բանջարանոցում, գոմում և այլն:

4. Խրճիթ-լարորատորիան իր բոլոր հիմնական աշխատանքները տանում է կոլտնտեսութեան՝ առաջատար աշխատանքների ուղղութեամբ և կայուն պլանի հիման վրա, վորը հաստատվում է կոլտնտեսականների ընդհանուր ժողովում, մտցվում է կոլտնտեսութեան արտադրական պլանի մեջ:

Խրճիթ-լարորատորիայի պլանի մեջ մտցվում է կոլտնտեսութեան արտադրութեան կարևորագույն խնդիրները, ինչպես նաև կոլտնտեսականների կողմից հարուցված հարցերը, վորոնք հնարավոր կլինի յեղած ուժերով, միջոցներով ու սարքավորումով լուծել:

5. Խրճիթ-լարորատորիայի աշխատանքների ղեկավարման համար կոլտնտեսութեան վարչութեանը լավագույն կոլտնտեսական հարվածայիններից մեկին (փորձառու ծերերից, կոմյունիստականներից և այլն) նշանակում է վարիչ, վորը պետք է գրագետ կոլտնտեսութեան գյուղատնտեսութեան արտադրութեանից լավ հասկացող և փորձնական գործը սերող մարդ լինի:

6. Խրճիթ-լարորատորիայի աշխատանքի ծավալից յեկնելով վարիչն իր պարտականութեանները կարող է կատարել համատեղութեան կարգով, կամ վարչութեան վորոշումով մյուս աշխատանքներից ազատվում է և միայն այդ աշխատանքն է կատարում:

7. Խրճիթ-լարորատորիայի վարիչի աշխատանքը վարձատրվում է աշխուրեով, համաձայն աշխատանքների ծավալի և վորակի:

Վարձատրութեան չափը նշանակում է կոլտնտեսութեան վարչութեանը՝ համաձայնեցնելով այն հողբաժնի կամ ՄՏԿ-ի հետ և հաստատվում է կոլտնտեսականների ընդհանուր ժողովում:

8. Խրճիթ-լարորատորիայի վարիչը պատասխանատու է խրճիթ-լարորատորիայի բոլոր աշխատանքներին, փորձերի և դիտողութեանների արդյունքների հաշվառման, ինչպես նաև պարտավոր է խրճիթ-լարորատորիայի ունեցած նվաճումների մասին կոլտնտեսութեան վարչութեանում և արտադրական բրիգադներում իր ժամանակին ղեկուցել և այդ նվաճումները փոխադրել կոլտնտեսութեան արտադրութեան մեջ:

Խրճիթ-լարորատորիայի վարիչն աշխատանքների արդյունքները լուսարանում է կոլտնտեսային և շրջանային թերթերում:

9. Կոլտնտեսութեան վարչութեանն ապահովում է ինչպես անմիջականորեն կոլտնտեսութեան արտադրութեանում, այնպես ել խրճիթ-լարորատորիայի հոդամասում դրված փորձերի պահպանումը, ինչպես նաև ապահովում է խրճիթ-լարորատորիայի շենքերի և իրերի պահպանումը:

10. Շրջանում խրճիթ-լարորատորիաների կազմակերպման, նրանց աշխատանքների հաշվառման ու շրջանի կոլտնտարտադրութեան նվաճումների ոգտագործման աշխատանքների համար պատասխանատու է շրջհողբաժնի և ՄՏԿ-ի ավագ գյուղատնտեսները:

11. Խրճիթ-լարորատորիայի աշխատանքները տանում են կոլտնտեսականները, առաջին հերթին կոլտնտակտիվը, խրճիթ-

լաբորատորիայի վարիչի ղեկավարութեամբ և գյուղատնտեսի, անասնապահի, անասնաբուծի ու գյուղատնտեսական այլ մասնագետների խորհուրդներով, վորոնք խրճիթ-լաբորատորիաներին ամբացված են լինում շրջնողրածնի և ՄՏԿ-ի կողմից:

12. Խրճիթ-լաբորատորիաների գիտական-մեթոդական դեկավորութիւնը կատարում է Հանրապետական Հոգեփոխանակող գիտահետազոտական հիմնարկները միջոցով:

13. Խրճիթ-լաբորատորիաների բոլոր աշխատանքները պետք է տարվեն սոցմարման և հարվածայնութեան հիման վրա և աշխատանքներին լայն չափերով ներգրավեն կոլտնտեսական մասսային:

14. Խրճիթ-լաբորատորիաների աշխատանքները տարվում են սերտ կապ պահպանելով կուսակցական, կոմյունիստական, խորհրդային և հասարակական կազմակերպութիւնների ու մամուլի հետ:

15. Խրճիթ-լաբորատորիաները զանազան փորձեր, գիտողութիւններ ու անալիզներ կատարելու համար պետք է ունենան անհրաժեշտ սարքավորում և այլ պիտույքներ (կոլեկցիաներ, աղյուսակներ և այլն):

«Կոլտոգնիկ ֆիլիզատոր»-ի խմբագրությունը խնդրել էր կոլտնտեսականներից յեկ գյուղատնտեսական տապաքիզում տոխատոյ այլ բնկերներից—իրենց փորձերի փոխանակման կարգով տալ հոգվածներ՝ հոդի պարտաւացման յեկ տգրոսեխնիկայի ուղղությամբ: Սակայն մինչեկ այժմ, դժբախտաբար, տաւ ֆիլ բնկերներ առնագտնեցին, այն ինչ օրգաններում տաւ բնկերներ կամ, վորոնք մեր «Կոլտոգնիկ ֆիլիզատոր»-ի միջոցով կարող են իրենց բազմաւայա փորձին մտանակից դարձնել մյուս կոլտնտեսութիւններին, վորով աջակցած կլինեն բերեատվութեան բարձրացման:

Այս համարում տպում ենք Ղամարույի ՄՏԿ-ի տգրոնում-ֆիլիզատոր բնկ. Ա. ՄԵԼԻՔՍԵԹՅԱՆԻ հոգվածը:

ՀԱՆԲԱՅԻՆ ՊԱՐԱՐՏԱՆՅՈՒԹԵՐԻ ՊԱՆՏՏՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ.

Բերքատվութեան բարձրացման գործում ագրոտեխնիկական ձեռնարկումների ընդհանուր շարանում իր նշանակալից ու կարևոր տեղն է գրավում հողերի պարարտացումը ընդհանրապես ու հանքային նյութերով պարարտացումը մասնավորապես:

Մեզ մոտ գյուղատնտեսութեան արտադրութեան պայմաններում թեպետ և հանքային պարարտացումը չունի հին անցյալ, բայց և այնպես, վորպես բերքատվութեան բարձրացման միջոց, արդեն իսկ համարվում է մասսայական լավագոյն միջոցներից մեկը: Ընդհանուր է, պարարտացման տեխնիկան դեռ ևս վոչ ամենուրեք իր բարձրութեան աստիճանի վրա յե, բայց և այնպես յերբ համեմատելու լինենք մինչև իսկ անցյալ տարվա հետ, պետք է խոստովանենք, վոր ընթացիկ տարում պարարտացման աշխատանքներն ընդհանրապես անհամեմատ հաջող են կատարվել:

Մենք այժմ անհրաժեշտ ենք համարում կանգ առնել մեր շրջանի (Ղամարուի) կոլտնտեսութիւններում պարարտանյութերի պահեստներ ունենալու խնդրի վրա, վորպիսին պետք է անմիջականորեն շարկապել պարարտանյութերի խնամքի ու պահպանման հետ, նախքան այդ պարարտանյութերն ոգտագործելը. այս հանգամանքը վճռական նշանակութիւն ունի պարարտանյութերի թեկտրակի և թե քանակի տեսակետից:

Մեր շրջանի կոլտնտեսութիւնների մեծ մասը դեռ ևս չունի հանքային պարարտանյութերի համար առանձնացված հատուկ պահեստներ:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, վոր հանքային պարարտացման գործն ունի խոշոր հեռանկարներ, անհրաժեշտ է վճռականորեն ու մտածված կերպով լուծել այդ խնդիրը:

Մեր կարծիքով անհրաժեշտ է, վորպեսզի Հոգեփոխանակող համապատասխան բաժինը մի քանի տարբեր տարողութեան (ըստ կոլտնտեսութիւնների կուլտուրաների և հողերի ընդհանուր տարածութեան) հանքային պարարտանյութերի պարզ ու ստանդարտ պահեստների պրոյեկտներ մշակի, վորոնց համաձայն կողարարտանյութերը, ըստ հնարավորութեան, իրենց միջոցներով կամ թե վարձով կարող կլինեն կառուցել այդ պահեստները:

ՄՏ կայանի պահեստները (Ուլուխանլու և Ղամարու), վորոնց գոլութիւնը նույնպես նվաճման մի փաստ է (քանի վոր յերկու տարի առաջ վոչ մի պահեստ չկար), նույնպես միջխաւական դրութեան մեջ չեն գտնվում: Նախ և առաջ թե Ուլուխանլի և թե Ղամարուի պահեստները հատակը հողից է, վորի հետեանքով մեծ քանակութեամբ պարարտանյութի կորուստ է լինում՝ հողի հետ խառնվելու, խոնավութիւն ծծելու, վորաքի տակ

փշանալու և այլ պատճառներով, իսկ Ուլուխանլիի պահեստն ավելի վատթար դրութեան մեջ է, վորովհետև ներսի միջապատերի ու պահեստի գրասենյակի (վորտեղ միաժամանակ պետք և բնակիչի նաև պահեստապետը) կառուցումը լրիվ ավարտված չէ. բացի այդ պահեստի կտուրը ծածկված է կտերնիտով, ըստյանքով թիւն այնքան անշնորհք կերպով, վոր յուրաքանչյուր քամու ժամանակ տասնյակ կտերնիտներ պահեստի կտուրից թռչում են և կտուրի վրա անցքեր են առաջանում, վորոնցից ներս է թափանցում անձրևն ու ձյունը: Անկանոն և վատ դրութեան մեջ է նաև պահեստի մյուս կողմի ճանապարհը, վորտեղից կոտնտեսականների սայլերը փոխադրում են պարարտանյութերը:

Մի քանի խոսք ևս պահեստների կշեռքների մասին: Պահեստներում կան տասնորդական կշեռքներ և տախտակի արկղի չափեր, վորոնցով պահեստը բաց է թողնում պարարտանյութը: Այդ կշեռքներից շատ անգամ պահեստապետը չի կարող ոգտվել, վորովհետև դա շատ ժամանակ է խլում, բացի այդ, հաճախ պարարտանյութերն ստացվում են առանց տարայի, վորի հետևանքով մեծ մասամբ ոգտվում են այդ չափերից:

Չափերը շատ հաճախ վիճարանութեան առարկա չեն դառնում և իսկապես վոր շատ անհուսալի միջոց են վորպես պարարտանյութ բաց թողնելու չափեր:

Մեր կարծիքով անհրաժեշտ է պահեստների (ՄՏ կայանների) համար կառուցել սայլի կշեռքներ, վորոնք անհամեմատ կհեշտացնեն պահեստապետի աշխատանքն ու, բացի այդ, միանգամայն ճիշտ քանակութեամբ կկշռեն պարարտանյութերը:

Այսպիսով անհրաժեշտ ենք համարում կրկին անգամ դիմելու Հոգժողկոմատին, վոր նա քննութեան առնի ՄՏ կայանի պարարտանյութերի պահեստների խնդիրն ու կարճ ժամանակամիջոցում հնարավորութեան ստեղծի հիշյալ թերութիւնները վերացնելու, պահեստի հատակը փայտից կամ ցեմենտից պատրաստելու ու սայլի կշեռքներով պահեստներն ապահովելու համար:

Ա. ՄԵԼԻՔՍԵՅԱՆ.

ՀԱՐՑ ՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

ՀԱՐՑ. — Բամբակենու վեգեսացիայի ժամանակ կտրելի՞ յն դառն պարարտացնել բուսյով յնվ սեղողան պարարտանյութերով (մոխր, ավերակների հող յնվ այլն):

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. — Վոչ: Բուսավով պարարտացնել միտք չունի, քանի վոր քուսպն որդանական նյութ լինելու հետևանքով բույսերին մատչելի սննդանյութ դառնալու համար պահանջում է յերկար ժամանակ, այնինչ վեգետացիայի ընթացքում բամբակենին պետք է պարարտացնել այնպիսի նյութերով, վորոնք կարճ ժամանակամիջոցում կյուրացվեն բույսի կողմից:

Մոխրով և ավերակների հողով նույնպես միտք չունի, քանի վոր առաջինն իր մեջ ազոտային նյութեր չի պարունակում, իսկ յերկրորդն այնքան քիչ ազոտ է պարունակում, վոր միայն շատ մեծ քանակութեամբ կարող է վորոշ արդյունք տալ, իսկ այդ հնարավոր չէ վեգետացիայի ընթացքում: Բացի այս, ավերակների հողերի ու մոխրի մեջ գտնվող սննդանյութերը դուրսաբարժ չեն և դրա հետևանքով մակերեսային պարարտացման ժամանակ նրանք հեշտութեամբ և կարճ ժամանակում չեն կարող մինչև բույսի արմատները հասնել:

ՀԱՐՑ. — Բամբակենու վեգեսացիայի ընթացքում դառն ի՞նչ նյութերով կտրելի յն պարարտացնել:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. — Պետք է պարարտացնել միայն ազոտային պարարտանյութերով, վորոնցից պիտի զերադասել սև լիտրաները (Չիլիական սելիտրա, ամոնիում նիտրատ, լեյնա-սելիտրա և այլն), իսկ վերջիններից չճարվելու դեպքում կարելի յն գործադրել ամոնիում սուլֆատ:

ՀԱՐՑ. — Առվույսն ի՞նչ նյութերով յեկ յե՞րբ պե՞տք է պարտադրանքներ:

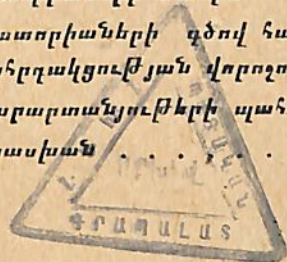
ՊԱՏԱՍԽԱՆ. — Առվույսը պետք է պարարտացնել ֆոսֆորի և կալիումի պարարտանյութերով կամ մոխրով: Պարարտանյութերը տալ ցանկույց առաջ կամ աճող առվույսը հնձելուց հետո պարարտանյութը շաղ տալ, փոցխել և ջրել:

ՀԱՐՑ. — Ի՞նչ նշանակություն ունեն հաճախյին պարտադրանքները վնասառուների յեկ հիվանդությունների դեմ պայքարելու գործում:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. — Պարարտացրած դաշտերում բույսերն աճելի փարթամ և առողջ աճելու շնորհիվ աճելի դիմացկուն են լինում հիվանդությունների և վնասատուների հանդեպ: Բացի այս, ցիանամիդը, բացի վորպես պարարտանյութ կիրառվելուց, նաև գործ է ածվում աշնանացան հացահատիկների մեջ և մարգագետիններում վորոշ վնասատուների և մոլախոտերի դեմ պայքարելու համար:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. Բամբակենու խնամքը	3
2. Վեգետացիոն պարարտացում	4
3. Կատարենք պարարտացման պարզ փորձեր	7
4. Վաղ ցեղերի հետագա մշակությունը	10
5. Հողի մի խումբ կարևոր բակտերիաներ	12
6. Բույսերի բակտերիալ հիվանդությունները	14
7. Հոկտեմբերյան շրջանի «Հոկտեմբեր» կոլտնտեսության հողային ծածկոցը	16
8. Հոկտեմբերյան շրջանի հողերի բնութագրերը	23
9. Խրճիթ-լաբորատորիաների մասին	28
10. Խրճիթ-լաբորատորիաների գծով համամիութենական առաջին խորհրդակցության վորոշումներից	29
11. Հանքային պարարտանյութերի պահեստների մասին	32
12. Հարց ու պատասխան	35

Պատ. խմբագիր՝ պրոֆ. Գ. Գալստիսյան
Տեխ. խմբագիր՝ Հ. Մուրադյան
Լեզվ. խմբագիր՝ Արթ. Գրիգորյան
Սրբագրիչ՝ Թ. Ախայան

Հրատ. № 247, Գլավիտի լիազոր Գ. 127

Պատվեր № 475, տիբաժ 2000

Հանձնվել է արտադրության 1935 թվի հուլիսի 25-ին

Ստորագրվել է տպագրելու 1935 թվի ոգոստոսի 27-ին

Գյուղերատի տպարան, Յերևան, Նալբանդյան № 11.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0937719

ԳԻՆԸ 50 Կ.

1935 - 465

11

28114

БИБЛИОТЕКА КОЛХОЗНИКА

КОЛХОЗНИК
ХИМИЗАТОР

СЕЛЬХОЗГУЗ
ЗРИВАНЬ
1986